

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

Klass och ekologisk konsumtion

En kvantitativ undersökning

Filip Dalman Rydén 910214-5811

Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp

Höstterminen 2012

Handledare: Carl-Göran Heidegren

Abstract

Författare: Filip Dalman Rydén

Titel: Klass och ekologisk konsumtion

Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp

Handledare: Carl-Göran Heidegren

Sociologiska institutionen, höstterminen 2011

Ekologisk mat har under de senaste två årtiondena, och i synnerhet det senaste årtiondet, utgjort en ökande andel av matkonsumtionen. Till en början var det framför allt frukt, kaffe och grönsaker som stod för denna ökning, men de senaste åren har det spritt sig till alla de kategorier av mat som SCB använder i sina mätningar. Samtidigt har ökningen inom frukt och grönsaker stannat av helt. Uppsatsens syfte är att undersöka vem det är som köper ekologisk mat, för att undersöka om den senare tidens ökning beror på att fler handlar ekologiskt eller om det beror på att de som handlar ekologiskt handlar mer. Uppsatsen utgår från Bourdieu samt en närliggande konsumtionsteori av Berger och Heath. En enkätundersökning genomfördes även, vilken utgjorde empirin. Resultatet var att såväl en positiv attityd till ekologisk mat, som konsumtion av den samma, är jämnt spridd över alla samhällsklasser och att inga stöd kunde hittas för att det är en specifik samhällsklass som är mer drivande i den ekologiska konsumtionen. Däremot kunde en viss negativ inställning hittas bland de med chefspositioner inom privat sektor. Slutsatsen var dock att det inte gick att förklara stagnationen i ekologisk frukt och grönsaker med hjälp av klassbegreppet.

Nyckelord: Bourdieu, Berger, Heath, Ekologisk mat

Innehållsförteckning

Inledning och problemformulering.....	4
Bakgrund.....	5
Teori.....	6
Metod.....	13
Resultat.....	18
Diskussion.....	28
Slutsats.....	31
Källförteckning.....	32
Bilaga 1 – Tabeller.....	33
Bilaga 2 - Enkäten.....	35

Inledning och problemformulering

Den ekologiska maten har under de senaste åren blivit mer och mer populär. Samtidigt som KRAV i sin marknadsrapport 2011 är mycket optimistisk för den ekologiska matens framtid finns det anledning att vara mer skeptisk till den framtida tillväxtkraften inom ekologisk mat. Försäljningen av ekologisk frukt minskade till exempel från 6,5% till 5,3% av den totala fruktförsäljningen mellan 2008 och 2011, försäljningen av ekologisk mjölk, ost och ägg låg stilla på 7% av den totala försäljningen under samma tid, och i flera andra kategorier har ökningen tappat fart. Att den totala försäljningen fortfarande ökar beror istället på att sortimentet av ekologisk mat nu är bredare och att den ekologiska konsumtionen nu spridit sig från att främst handla om grönsaker och mejeriprodukter till att omfatta flera andra kategorier, exempelvis fisk, kött, och drycker (SCB 2012).

Målet med denna uppsats är att undersöka om den ekologiska konsumtionen är koncentrerad till en specifik samhällsklass, eller om den är utspridd över en större del av befolkningen. I det tidigare fallet finns det anledning att anta att det i andra klasser bildas en motreaktion och en minskad benägenhet att handla ekologiskt (Berger & Heath 2007, 2008, Bourdieu 1984). Det är framför allt denna motreaktion som denna uppsats intresserar sig för, eftersom det är den som förklarar att andra klasser inte skulle följa efter. Genom att mäta positiva och negativa attityder gentemot ekologisk mat, samt konsumtionen, är målet att undersöka först och främst om det finns någon klass som är mer positiv, eller mer benägen att handla ekologiskt, och därefter om det finns någon klass som är mer negativ, och om den klassen i så fall är mindre benägen att handla ekologiskt.

Uppsatsen utgick således från två hypoteser, löst formulerade ovan, som målet är att testa:

- 1) *Den ekologiska konsumtionen är överrepresenterad i en viss samhällsklass*
- 2) *Att en samhällsklass är överrepresenterad leder till en negativ motreaktion i en eller flera andra samhällsklasser*

För att testa denna hypotes genomfördes en kvantitativ undersökning i form av enkäter med självskattningsfrågor. Denna metod valdes för att den möjliggjorde en kontroll av attityder och konsumtion inom flera olika samhällsklasser. Med Bourdieus ”Distinction” som teoretisk utgångspunkt analyserades resultatet av undersökningen för att kunna testa hypoteserna ovan.

Men först skall frågan i sig motiveras, genom att ge en övergripande beskrivning av den ekologiska konsumtionens utsträckning idag och dess utveckling sedan den lanserades på åttiotalet. Detta sker i nästa avsnitt, bakgrunden.

Bakgrund

Den ekologiska maten som koncept startade på åttiotalet, den i Sverige mest kända organisationen, KRAV, publicerade exempelvis sina första regler för matproduktion 1985 (www.krav.se 2012). På KRAVs hemsida beskriver de fördelen med KRAV-märkt mat på följande sätt:

Bra miljö och klimat KRAV-godkänt jordbruk bygger på kretsloppstänkande med hög självförsörjningsgrad av foder och gödsel. Kemiska bekämpningsmedel, konstgödsel eller genmodifierade organismer (GMO) får inte användas. KRAV har regler som ytterligare minskar klimatpåverkan.

God djursorg Djur i KRAV-godkänd produktion ska kunna bete sig så naturligt som möjligt. Som exempel ska KRAV-godkända grisar få vistas utomhus och beta, böka och gyttebada.

God hälsa KRAV-mat är ärligare mat - utan onödiga tillsatser som syntetiska aromämnen, smakförstärkare eller färgämnen. Hälsa kan dessutom handla om psykiskt och fysiskt välbefinnande, som KRAV också står för.

Socialt ansvar En produkt kan inte KRAV-märkas om det förekommer brott mot mänskliga rättigheter eller social orättvisa i samband med produktionen. KRAV-företag får till exempel inte använda ofrivillig arbetskraft eller agera diskriminerande. (www.krav.se 2012)

Tabell 1: Andel ekologisk mat av totala handeln, fördelat efter produkt

	2005	2008	2011
01.1.1 bröd och övriga spannmålsprodukter	1,9%	2,2%	2,3%
01.1.2 kött	1,2%	1,3%	1,6%
01.1.3 fisk	0,1%	3,6%	8,7%
01.1.4 mjölk, ost och ägg	5,4%	7,0%	7,0%
01.1.5 oljor och fetter	1,4%	3,1%	4,7%
01.1.6 frukt	4,0%	6,5%	5,3%
01.1.7 grönsaker	3,5%	5,2%	5,8%
01.1.8 sötsaker och glass	0,6%	1,1%	1,8%
01.1.9 övriga livsmedel	2,4%	2,8%	4,9%
01.2.1 kaffe, te och kakao	3,6%	6,0%	7,5%
01.2.2 mineralvatten, läskedrycker, frukt och grönsaksjuice	0,6%	1,8%	2,0%

(SCB 2012a; SCB 2012b)

Under de senaste 20 åren har den ekologiska maten fått en större plats i samhället, och följaktligen även inom konsumtionsforskningen. Den har också blivit en del av vad som kan anses vara en moralisk konsumtion (Andersen 2011), och syftet för mycket av forskningen har varit att hitta sätt att öka konsumtionen av ekologisk mat (Hughner, McDonagh, Prothero, Shultz & Stanton 2007). Samtidigt som marknaden anses växa stadigt, framför allt i Sverige, utgör den ekologiska maten fortfarande en extremt liten del av marknaden, endast 2% av matugifterna i "EU-15", den kategori av EU-länder som har högst procentandel (European Commission Directorate-General for Agriculture and Rural Development 2010, KRAV marknadsrapport 2011).

Som framgår av Tabell 1 har andelen ekologisk mat som säljs i Sverige ökat under de senaste sex

åren, och ligger långt över EU-genomsnittet på 2%. Men vad som också framgår av tabellen är att ökningen framför allt skett genom att det ekologiska handlandet har spritt sig till produkter som tidigare konsumerades ekologiskt i mycket liten utsträckning. Ökningen i många mer klassiska ekologiska varor, som kaffe, mejeriprodukter, ägg, bröd, frukt och grönsaker, har avtagit och det säljs till och med en lägre andel ekologisk frukt 2011 än det gjorde 2008. Det kan med andra ord sägas vara oklart om ökningen i första hand beror på att fler handlar ekologiskt, eller att de som handlar ekologiskt nu köper fler olika produkter ekologiskt. Det kan också sägas vara oklart om ökningen är ett tecken på ett totalskifte, vilket exempelvis KRAVs marknadsrapport 2011 vill gesken av. Alternativet skulle vara att det finns en begränsad potential på mellan 5-10% av marknaden, och att ökningen beror på att flera produktkategorier, mest uppenbart fisk, inte har upptäckts som potentiella ekologiska varor förrän nyligen, och därför fortfarande har potential att växa.

Det är i denna fråga som denna uppsats hoppas bidra med mer kunskap. Genom att undersöka i vilken grad ekologisk mat tillhör en viss samhällsklass eller -grupp, var målet att undersöka en möjlig förklaring till att den ekologiska maten har en specifik, relativt låg, potentiell andel av marknaden. Alternativet är att samhället befinner sig i början av ett skifte där den ekologiska maten egentligen har potential att helt ta över och bli en ny standard, vilket rimligen är målet. Denna möjliga förklaring var att det skulle vara ett visst skikt av samhället som tagit till sig ekologin och som nu börjat handla allt mer ekologiskt av alla kategorier, och att andra samhällsskikt som ett resultat av detta blivit mer negativa till ekologisk mat.

Vi kan sammanfattningsvis konstatera att den ekologiska maten växt väldigt mycket under de senaste 25 åren. Men vi kan också se att ökningen i procent av försäljning inte ökar vare sig exponentiellt eller linjärt, utan istället avtar när en produktkategori har uppnått en någorlunda hög procentandel. Vad detta beror på är oklart, men denna uppsats har som målsättning att undersöka om det kan bero på att det finns en viss grupp i samhället som identifierar sig starkare än andra med ekologisk konsumtion, och därmed skrämmer iväg andra grupper. De teorier som förklarar varför detta skulle ske, och som denna uppsats baserar sig på, är ämnet för nästa avsnitt, teorin.

Teori

Den teoretiska utgångspunkten i denna uppsats är Bourdieus teorier och framför allt boken "Distinction" och Berger & Heaths teorier om konsumtion som en kommunikationshandling med målet att kommunicera den egna identiteten. Från Bourdieu kommer framför allt klassbegreppet att hämtas, men även den grundläggande teorin om att distinktion mellan klasser och mellan andra fält

är en grundläggande motivation bakom skillnader i smak och beteende. Från Berger och Heath kommer det vetenskapliga stödet för tendensen att undvika symboler som tillhör grupper, eller fält, som man inte själv tillhör, eftersom det kan störa den kommunikation man vill förmedla om sin egen identitet.

Andra artiklar på samma tema kommer också att användas och redogörs i mer detalj efter dessa två huvudteorier.

Bourdieu

Boken Distinktion berör personlig smak och sätter den personliga smaken i ett klassperspektiv. Bourdieu visar med hjälp av en empirisk undersökning genomförd i Frankrike under 1962-63 och 1968 hur högst personliga preferenser samvarierar med social gruppstillhörighet. Bourdieu går sedan vidare med att förklara denna samvariation och hur den hänger samman med den sociala reproduktionen och upprätthållandet av klassamhället.

Denna förklaring utgår i grunden från Bourdieus kapitalbegrepp. Kapital är enligt Bourdieu mer än bara det ekonomiska kapitalet. Andra exempel på kapital är socialt och kulturellt kapital. Gemensamt för alla är att de kan växlas in antingen mot andra former av kapital eller mot varor och tjänster. Socialt kapital innebär då kontakter och vänskaper som kan användas för att få tillgång till olika yrken, vilket kan leda till ekonomiskt kapital, eller direkt till att få en tjänst. Exempelvis att en vän erbjuder sin kompetens gratis eller ger en rabatt (Engdahl & Larsson 2006 s 244). Det kulturella kapitalet är den kapitalform som främst definieras i Distinktion, och utgörs av de smaker och preferenser som en person har, och som används för att legitimera att en klass står över en annan (Bourdieu 1984 s 3).

Bourdieu inleder med att definiera det han kallar för kulturens aristokrati. Detta är ett koncept som Bourdieu menar skapas dels av det kulturella kapital som förmedlas från föräldrar till barnen, och dels av det utbildningskapital som förvärvas genom skolsystemet, och som Bourdieu ser som ett resultat av det kulturella kapital man förvärvat från föräldrarna, och det kulturella kapital man förvärvat i skolmiljön. En av de viktigaste bärarna av utbildningskapitalet är fördelningen av formella titlar. Den som tillgodogjort sig en informell kunskap utanför skolsystemet måste hela tiden bevisa att hen verkligen har den kunskap eller färdighet som hen utgör sig för att ha, eller som Bourdieu säger, vem man är definieras av vad man gör. För den med en formell akademisk titel gäller motsatsen, titeln i sig ger självklar legitimitet att utföra de handlingar man har kompetensen att utföra. Vem man är definieras av vad man gör. Denna akademiska aristokrati lever i en till synes paradoxal kombination mellan en total avsaknad av krav från omvärlden på att bevisa det värde de

självklart har, och en attityd av noblesse obligé där man ställer de krav som man anser att titeln för med sig på sig själv. För att förklara skillnaden mellan det låga värde som tillskrivs informell eller självlärd kunskap som faller utanför ramen för den akademiska titeln, och det höga värde som tilldelas de självlärda kunskaper som implicit förväntas av den som har en akademisk titel, använder Bourdieu begreppet ”legitim autodidacticism”. Ordvalet är tänkt att demonstrera att skillnaden främst handlar om vad som accepteras som en legitim självförvärvad kunskap, medan kunskapens natur i sig inte skiljer sig nämnvärt. Istället är skillnaden att den illegitima inte tillskrivs mer värde än kunskapens direkta konsekvenser, medan den legitima tvärtom kan tillskrivas ett väldigt högt värde oavsett dess konsekvenser. Det finns dock en skillnad i att icke-legitim autodidacticism ofta är kunskap om yrkesutövning, exempelvis naturmedicin och liknande, medan den legitima snarare handlar om kunskap om musik och filosofi (Bourdieu 1984 s 14-17).

Det följer av detta att den legitima autodidacticismen innebär en form av kulturellt kapital, något som kan uppvisas för att ytterligare demonstrera det som egentligen inte behöver demonstreras, tillhörigheten till den kulturella aristokratin. Och att det akademiska kapitalet inte bara påverkas av det kulturella kapital man tidigare haft, utan även i sin tur påverkar vilket kulturellt kapital man förvärvar. Detta sker enligt Bourdieu genom att det inom varje fakultet och institution finns en viss förväntan på vilka intressen och aktiviteter som är en del av det legitima. Genom ömsesidiga förväntningar och gruppsytryck styrs man sedan in på den väg som uppmuntras. Genom denna process blir den personliga smaken en del av den kulturella aristokratins sätt att hävda sig. Det leder även enligt Bourdieu till en tendens hos de med högt akademiskt kapital att legitimera sin kulturkonsumtion, även den som inte direkt ingår i den legitima autodidacticismen. Som exempel tar Bourdieu att kunskapen om regissörer är betydligt mycket starkare kopplad till det akademiska kapitalet i form av utbildningsnivå, än vad tendensen att gå på bio är. Skillnaden är att de med högre akademiskt kapital i större utsträckning kategoriserar sin kulturkonsumtion, enligt Bourdieu i syfte att legitimera den (Bourdieu 1984 s 17-20).

Överfört till ett klassbegrepp menar Bourdieu att klass inte bara handlar om ekonomiskt kapital utan även om detta kulturella och akademiska kapital. Den som innehar ett sådant kapital har möjlighet att få fördelaktigt bemötande och en högre position i samhället även utan att ha något särskilt ekonomiskt kapital, även om den som har båda givetvis är mer gynnad, och det ena ofta kan leda till det andra. Bourdieus klassbegrepp skiljer sig alltså från andra, strikt ekonomiska, klassdefinitioner. En viktig konsekvens av denna skillnad är att den dominanta klassen enligt Bourdieu inte bara rymmer företagsledare, adel eller andra som äger fysiska produktionsmedel, utan även de som äger vad som skulle kunna kallas kulturella produktionsmedel, det vill säga kulturproducenter, lärare och

andra som har möjligheten att påverka innehållet i den legitima kulturen. Som ett resultat av detta bildas det skillnader inom den dominerande klassen, och inom de lägre klasserna, mellan de som baserar sin position och reproduktion främst på ekonomiskt kapital, till exempel arv av förälderns företag, och de som främst baserar sin reproduktion på kulturellt kapital, exempelvis en konstnär som måste förmedla en kunskap och ett beteende. Denna skillnad blir en extra dimension i klassbegreppet som inom varje klass skiljer grupper från varandra (Bourdieu 1984 s 95- 97, 108-119, 280).

Tre huvudsakliga faktorer används i *Distinction* för att utvärdera klasstillhörigheten: Utbildningsnivå och yrke, inkomst och ägande av olika teknologiska produkter som kan anses vara klassmarkörer (Bourdieu 1984 s 513-514). Dessa tre faktorer är också de som kommer användas i denna uppsats, och ligger till grunden för den oberoende variabeln klass (mer om detta i metodavsnittet).

Det relevanta för uppsatsen ur Bourdieus teori är en förklaring av hur och varför klasstillhörighet hänger samman med en skillnad i vad som skulle kunna ses som subjektiv personlig smak. En del av styrkan är att dessa teoretiska resonemang förstärks med hjälp av en kvantitativ empiri som visar att klasskillnaderna med avseende på kulturkonsumtion faktiskt existerar. Vad denna uppsats använder sig av är synen på det akademiska och kulturella kapitalet som källor till smaskillnader, med ändamålet att ge legitimitet dels åt individens tillhörighet till en viss elit, och till elitens rätt att stå över andra grupper i samhället. Det är även Bourdieus klassbegrepp som ligger till grund för det klassbegrepp som används i uppsatsen, där den viktigaste aspekten är att det görs skillnad på klass baserad på kulturellt kapital och klass baserad på ekonomiskt kapital.

Berger & Heath

Med utgångspunkt bland annat i Bourdieus texter gjorde Jonah Berger och Chip Heath en serie studier för att undersöka vad som driver människor att överge smaker och stilar, snarare än vad som driver människor att anpassa sig för att passa in. Författarna riktade en kritik mot synsättet att den övre klassen skapar nya stilar som sedan överges när de lägre klasserna har anammat dem. Istället tar de upp andra orsaker till denna tendens, viljan att vara olik de man ogillar, och viljan att vara olik de som man är snarlik och inte vill förväxlas med (Berger & Heath 2008 s 594).

Utgångspunkten blir att kulturell smak är en kommunikativ handling, och att man vill att den kommunikation som denna handling utgör ska vara så tydlig som möjligt. Utgångspunkten är att man dels tenderar att efterlikna de som man vill associeras med, och skilja sig från de man inte vill associeras med. Utgångspunkten för teorin ligger i psykologi snarare än sociologi och ambitionen är

att ersätta psykologiska förklaringsmodeller med utgångspunkt i individens behov av att vara unik med en förklaringsmodell baserad på social grupptillhörighet och kommunikation. Deras grundläggande tes är att människor skiljer sig från varandra i högre grad i vissa domäner som generellt används för att demonstrera identitet, medan domäner som inte används för identitetskommunikation har en högre grad av konformitet och konsensus (Berer & Heath 2007 s 122).

För att etablera detta samband används flera studier. I den första ombads studenter välja en av tre produkter inom vad Berger & Heath kallar domäner, vilket här åsyftar en viss typ av produkt, exempelvis musiksmak, bilmärke, frisyr, klädstil, men även diskmedel, soffa, tandkräm eller cykellampor. Respondenterna fick även tillgång till en siffra för varje märke som sade hur många som valt varje alternativ. Inom varje domän hade ett alternativ valts av 65% (alternativ A), Ett av 25% (alternativ B) och ett av 10% (alternativ C). Resonemanget var följande: Om man brydde sig om funktionsduglighet skulle det mest logiska vara att välja alternativ A. Om man ville skilja sig från majoriteten på en individuell nivå skulle både alternativ B och C fungera, medan den som ville kommunicera en identitet antagligen skulle välja alternativ C eftersom kommunikationen blir som mest klar om så få som möjligt använder den. Samtidigt ombads en annan grupp att rangordna de olika domänerna efter i vilken grad de påverkade identiteten och förmedlade grupptillhörighet. Hypotesen var att de kategorier som i hög grad ansågs förmedla grupptillhörighet också skulle ha en högre andel som föredrog alternativ C, medan de som fick låga poäng skulle ha en väldigt hög andel som valde alternativ A. Det var också detta som var utfallet (Berger & Heath 2007 s 124-125).

Nästa test var för att undersöka tendensen att överge smaker som tas över av andra. För att undersöka detta gjordes en tvådelad studie. I första steget fick respondenterna uppge sina preferenser inom olika domäner. Några veckor senare blev de till synes orelaterat ombads att hjälpa till med datainmatning, av ett test som liknade det de själva hade besvarat. De frågeformulär som respondenterna skulle mata in var riggade så att de åsikter respondenten själv hade besvarat var överrepresenterade. Samma dag fick respondenterna sedan fylla i ytterligare ett formulär som behandlade deras preferenser. En kontrollgrupp fick göra om testet med samma tidsintervall utan att ha fått ”veta” att de flesta andra tyckte som dem. Resultatet var även här i linje med hypotesen, i domäner som i test 1 hade uppfattats som mer identitetsskapande förändrade respondenterna sin åsikt i högre grad än i de som inte var identitetsskapande, och kontrollgruppen förändrade inte sina åsikter i samma grad som de egentliga respondenterna (Berger & Heath 2007 s 127).

I ett tredje test upprepades test 1, men med den tillagda informationen av hur många inom en grupp respondenten ansåg sig tillhöra som hade valt varje alternativ. Hälften av respondenterna ombads

välja en grupp som de tillhörde och hälften ombads välja en grupp de inte tillhörde. De fick än en gång välja mellan alternativ A, B och C, där C nästan enbart valts av den grupp respondenterna pekade ut. Resultatet var än en gång i linje med hypotesen, man valde i högre grad alternativ C i de domäner som var viktiga för kommunikation och i högre grad alternativ A annars. Ytterligare en studie gjordes där man försökte manipulera olika domäners relevans för identiteten och se hur det påverkade valen, även denna visade resultat som låg i linje med hypotesen (Berger & Heath 2007 s 129-131).

Ytterligare sju studier genomfördes som även de talade för den föreslagna hypotesen. Bland annat genom att undersöka vilken skada som respondenter uppskattade skulle drabba om de blev misstagna för en medlem av en annan grupp, vilket visade att man ansåg denna potentiella skada vara stor. Man gjorde också starkare distinktioner och undersökte exempelvis den status olika grupper har, och effekten om beteendet sker offentligt eller privat, i det senare fallet visade det sig att den identitetsbärande kommunikationen främst sker i det offentliga och inte har en lika stor påverkan på de handlingar man genomför i ensamhet, eftersom de inte innebär en kommunikation med någon annan. Till exempel studerades matvanor hos en grupp studenter som hade letts till att tro att andra i samma grupp åt mycket skräpmat, och en grupp som letts till att tro att en annan grupp var de som åt överlagset mest snabbmat. När grupperna visste att deras val kontrollerades visade de upp en stor skillnad, medan de inte visade någon särskild skillnad när de fattade beslutet i ensamhet (Berger & Heath 2008 s 596-599).

Det verkar med andra ord finnas en tendens att använda konsumtion som en form av kommunikation, och denna kommunikation skall vara så tydlig som möjligt. Tendensen är att man skiljer sig från andra grupper inom de domäner som är kommunikativa, men inte i andra. Ur denna teori kommer framför allt synen på "horisontella" gruppskillnader att hämtas, som en alternativ förklaringsmodell, samt att en identitetsskapande domän kommer att tendera att vara mer splittrad medan en icke-identitetsskapande domän kommer att ha en större konsensus. Ur uppsatsens perspektiv blir ekologisk mat en domän och slutsatser om hur konsumtionen ser ut mellan grupper kan då sättas i relation till denna teori.

Övrig teori

För konstruerandet av frågeformuläret har även en studie genomförd av Hughner, McDonagh, Prothero, Shultz & Stanton använts. Studien är en analys av redan existerande studier med ambitionen att hitta genomgående teman som används för att motivera den ekologiska konsumtionen. Målet med studien var att besvara fyra frågor: Vilka är konsumenterna av ekologisk mat? Vilka krafter driver den ekologiska konsumtionen? Hur kommer den ekologiska marknaden se

ut i framtiden? Vad, om något, kan regeringar göra för att förbättra denna marknad och konsumenternas välfärd? (Hughner, McDonagh, Prothero, Shultz & Stanton 2007 s 94)

För att besvara detta analyserade de flera tidigare studier om ekologisk konsumtion, för att hitta de gemensamma resultat som hittats. Studien fann att kvinnor handlade ekologisk mat i högre utsträckning än män, att föräldrar handlade i högre utsträckning än de som inte hade barn. Studien fann också att det inte fanns tydlig koppling mellan inkomst och status och ekologisk konsumtion (Hughner, McDonagh, Prothero, Shultz & Stanton 2007 s 96).

Studien identifierade också ett antal teman som konsumenterna använde för att motivera sitt handlande. Bland de som uppgav sig handla ofta identifierades nio teman, vilka var följande: 1) Bättre för hälsan, och bättre näringsvärde, 2) Bättre smak, 3) Miljöfrågor, 4) Bristande tillit till den konventionella matindustrin, 5) Frågor om djurens välmående, 6) Stöd för den lokala ekonomin, 7) Mer hälsosamt (*Wholesome*) 8) Nostalgi, 9) Moderiktighet. De tre sista tilldelades mindre vikt i studien, i det första fallet för att det var svårt att tolka begreppet ”Wholesome” och vad respondenterna i de studier som belagt denna anledning egentligen hade menat. I de andra två fallen för att det inte var lika belagt att dessa anledningar fanns. Anledningarna är rangordnade så att den första, hälsan och giftfriheten, är den som överlag har funnits vara viktigast, och moderiktigheten den som funnits minst viktig. Sex nackdelar kunde också identifieras, vilka var följande: 1) Högt pris, 2) Dålig tillgänglighet och utbud, 3) Skepticism mot organisationer som certifierar ekologisk mat, 4) Otillräcklig marknadsföring, 5) Nöjd med nuvarande matprodukter, 6) Kosmetiska defekter (Hughner, McDonagh, Prothero, Shultz & Stanton 2007 s 101-104).

Dessa teman är väldigt relevanta för uppsatsen eftersom de har lagt grunden för operationaliseringen av begreppet attityd till ekologisk mat.

En annan teoretisk bas är Anne Holst Andersens text ”Organic food and the plural moralities of food provisioning”. Den går i viss del i linje med de viktiga aspekter av ekologisk mat som beskrivs ovan, men ger en ytterligare problematisering av deras moraliska implikationer. Tesen som drivs är att mat anses vara en väldigt moralisk fråga, men att det finns en stor mängd moraliska aspekter av mat, och att konsumenterna tvingas balansera dessa olika moraliteter mot varandra. Att handla ekologiskt är då enbart en av många moraliska handlingar (Andersen 2011 s 441). Den belyser på ett mer klart sätt att det moraliska värdet av ekologisk mat kan blandas upp med det moraliska värdet av hälsosam, närproducerad eller djurvänlig mat. Den härleder också den moraliska ”pluraliteten” till det krav som ställs på dagens konsumenter att lösa en stor mängd samhällsproblem genom sin konsumtion, allt från fetma, djurplågeri och sviktande ekonomi till den globala uppvärmningen och dåliga arbetsförhållanden i de så kallade utvecklingsländerna

(Andersen 2011 s 444). Detta paper används inte i lika hög grad som de ovanstående teorierna och har därför inte tilldelats lika mycket plats, dess roll är framför allt att utgöra en grund för teoretiska resonemang i diskussionen.

Metod

Metoden som användes för att samla in empiri till denna uppsats har en kvantitativ ansats, och utgjordes av en enkätundersökning. Det finns flera anledningar till detta val. För det första var målet med studien att undersöka och kartlägga attityder i en större grupp, och för att kunna generalisera de attityder som empirin hittar ansågs det fördelaktigt att ha det stora och slumpmässiga urval som den kvantitativa metoden erbjuder. Dessutom erbjuder den kvantitativa ansatsen, som ett resultat av detta, en ökad möjlighet för hypotesprövning vilket passar bra för att besvara frågeställningen. På grund av nivån och de tillgängliga resurserna för uppsatsen var dessutom en personligt utdelad enkät det mest genomförbara sättet att samla in empiriska data. Den största nackdelen är att man visserligen kan pröva en hypotes, men det är svårt att få ut någon information som man inte förutsett att man kommer behöva innan materialinsamlingen påbörjas, eftersom frågorna har färdigskrivna svarsalternativ. Stor vikt måste därför läggas vid utformningen av enkäten och vilka frågor som skall vara med. Samtidigt måste frågeställningen och målsättningen med undersökningen givetvis vara sådan att den kan besvaras av frågor som har färdigskrivna svarsalternativ. Man kan inte gå ner på djupet i frågeställningen utan får nöja sig med de mer platta och grundläggande attityder som kan generaliseras över en större population. Det innebär, precis som de flesta val som görs i en undersökning som denna, en prioritering där man tappar vissa saker till förmån för andra. I detta fall ansågs det vara viktigare att ha ett stort och generaliserbart material istället för ett mindre och mer detaljerat. Det innebär dock en minskad möjlighet att uttala sig om de motiv och tankeprocesser som ligger bakom de svar som samlats in (Eliasson 2006 s. 27-31).

Operationalisering av begreppen

Vid utformningen av enkäten var den teoretiska utgångspunkten Carol Aneshensels ”Theory Based Data Analysis for the Social Sciences” (2002). Aneshensel gör en indelning mellan en inkluderande och en exkluderande analys. Den inkluderande analysen handlar om att hitta de variabler som har en påverkan, samt att identifiera mellanliggande variabler som förklarar hur påverkan ser ut. Den exkluderande analysen handlar om att utesluta alternativa förklaringar och på så sätt öka trovärdigheten för den föreslagna förklaringen. Grunden i denna metod är att man identifierar ett fokalt samband, bestående av en oberoende variabel och en beroende variabel. Utifrån detta fokala samband kan man sedan sätta in andra variabler som kan tänkas påverka i olika roller, antingen

inkluderande, som bakom- mellan- eller efterliggande variabler i konsekvenskedjan, eller exkluderande, som en gemensam bakomliggande ”tredjevariabel” (Aneshensel 2002 s. 81-85, 95-98).

Det fokala sambandet i denna undersökning var klass, definierat av Bourdieu i ”Distinction”, och benägenhet att köpa ekologisk mat. Tidigare forskning har etablerat 9 attityder som har positiv inverkan på benägenheten att köpa ekologiskt, och 6 attityder som har en negativ inverkan på benägenheten att köpa ekologiskt. Men den nuvarande forskningen har inte kontrollerat tillräckligt för bakomliggande variabler utan ser dessa 15 attityder som det avgörande i frågan. I denna uppsats är målet att pröva om klass kan vara en bakomliggande variabel som påverkar attityden till ekologisk mat, och därför i förlängningen själva benägenheten att köpa ekologisk mat. Sett ur perspektivet med klass och handlande som fokalsamband skall de 15 attityderna ses som mellanliggande eller förklarande variabler. Dessutom har andra variabler samlats in, kön, ålder och civilstånd, för att användas exkluderande, eftersom flera av klassmarkörerna, kanske framför allt inkomst, påverkas av dessa variabler och de därför behöver konstanthållas i multipel regressionsanalys.

Enkäten består av av tre huvudsakliga delar, en del som ska mäta den oberoende variabeln klass, vilken kommer att tas mer eller mindre intakt från enkäten som låg till grund för distinction (Bourdieu 1984, 513-514) Del två kommer beröra attityderna som identifierats av Hughner, McDonagh et. al. (2007) och del tre kommer vara en uppskattning av den faktiska konsumtionen. För att stärka både jämförbarhet, reliabilitet och validitet har de flesta av enkätens frågor hämtats från andra studier. Enbart de frågor som skall mäta det faktiska handlandet har skrivits specifikt för denna undersökning, medan de andra översatts till svenska och även anpassats till det svenska samhället och den nuvarande tiden. Exempel på det senare är en fråga där man ska uppge vilka tekniska föremål man äger, och listan som ges är ”a record player”, ”an automobile (indicate make)”, ”a tape recorder”, ”a TV”, ”a camera” och ”a movie camera”. Med undantag för bilen (som även fick vara kvar) har samtliga föremål antingen spelat ut sin roll eller blivit så självklara att äga att de inte säger någonting alls om klasstillhörighet. Dessa ersattes med moderna varianter av samma sak i de fall det gick, exempelvis HD-TV istället för TV och hemmabio/ljudsystem istället för skivspelare. Dessutom lades dator och smartphone till eftersom de fyller samma funktion som de föremål som var med i Bourdieus studie. Dessutom ombads respondenterna att ange vilket märke det var inte bara på bilen utan även på mobiltelefon och dator.

De frågor som handlade om den faktiska konsumtionen var baserade först på en självskattning av hur många av de fem senaste gångerna respondenterna handlat mat som de valt att köpa, respektive

inte köpa, ett ekologiskt alternativ. Därefter fick respondenterna placera sig på en skala mellan ”jag försöker att inte köpa någon ekologisk mat alls” och ”jag försöker att enbart köpa ekologisk mat”. Målet var att i de första två frågorna få en kortsiktig bild på de senaste gångerna man handlat, medan respondenten i den tredje frågan skulle få en chans att mer övergripande uppge hur det normala handlingsmönstret såg ut. Samtidigt var tanken med de två första frågorna att man kunde se hur mycket det överlappar mellan att handla ekologisk och icke ekologisk vid samma tillfälle. Samtidigt kan man säga att det är svårt utifrån dessa frågor att få en bra bild av exakt hur mycket ekologiska varor respondenten faktiskt har handlat, utan frågorna mäter snarare hur ofta man köper någonting ekologiskt oavsett hur mycket det råkar vara. Den sista frågan mäter även snarare ambitionen att handla än det faktiska handlandet. Målsättningen med formuleringen och frågevalet var att undvika social önskvärdhet, eftersom det ansågs att ekologiskt handlande skulle ses som en moralisk handling, samtidigt som man vet att den överväldigande majoriteten av konsumtionen inte är ekologisk, uppfattades risken som stor att respondenter inte skulle svara ärligt på direkta frågor om hur stor andel av all mat de handlade som var ekologisk och liknande. Det var av denna anledning som frågorna rörde de fem senaste tillfällena, eftersom detta kanske låg färskt i minnet och att respondenterna då inte kunde lura sig själva lika mycket i alla fall, även om de fortfarande kunde svara på ett mer önskvärt sätt. Att den sista frågan rörde ambition var också ett sätt att undvika social önskvärdhet, ambitionen har man ju trots allt oavsett vad man gör med den, och genom att se ambitionen ser man även vad det är respondenten anser vara socialt önskvärt. En fjärde fråga på temat, som berörde hur stor andel av det man handlat de senaste fem gångerna som varit ekologiskt fick tas bort på grund av platsbrist när enkäten utformades.

Enkätens utformning

Enkäten delades upp i fem delar med rubriker som berörde det tema som frågorna i de olika delarna berörde. Anledningen till detta var att respondenter i pilotstudien som genomfördes ansåg att enkäten hade en bristande struktur och var tråkig att fylla i. Genom att ha flera rubriker genomgående kunde respondenterna ges en klar bild av hur långt de tagit sig genom enkäten och vad de hade att vänta av de nästa frågorna. Dessutom kan man lättare förstå frågorna om de är i ett sammanhang med andra frågor av samma typ (Eliasson 2006, s 41). Rubrikerna var ”Hälsoeffekter av ekologisk mat”, ”Fördelar med ekologisk mat”, ”Nackdelar med ekologisk mat”, ”Det ekologiska handlandet” och ”Övriga frågor”. De attityder som angivits som anledningar för att inte handla ekologiskt var fördelade mellan de tre kategorierna ”Hälsoeffekter”, ”Fördelar” och ”Nackdelar”. De attityder som angivits som anledningar för att handla ekologiskt var fördelade mellan de två förstnämnda. Att ha rubrikerna ”Fördelar” och ”Nackdelar” var ett sätt att polarisera

respondenterna, eftersom de som ansåg sig positiva respektive negativa till ekologisk mat då kunde veta att det gällde att hålla med om fördelarna och inte hålla med om nackdelarna, eller tvärtom. Genom att ha en nackdel gömd bland fördelarna, och en bland det mer neutrala ”hälsoeffekter” kunde man då dels få en uppskattning på hur den sociala önskvärdheten slagit, och dels få en ökad trovärdighet för korrelationer mellan attityder som legat under olika rubriker.

Rubriken ”Övriga frågor” innehöll de frågor som skulle bestämma klasstillhörighet och var placerad längst bak, eftersom denna kategori innehöll väldigt personliga frågor ansågs det rimligt att den inte skulle ligga långt fram i enkäten utan att den skulle ligga längre bak när ett förtroende så att säga redan hade etablerats (Eliasson 2006 s 41). Dessutom hörde de andra kategorierna ihop med varandra på ett mer naturligt sätt och därför sattes den inte in mellan två andra kategorier utan sist. Nackdelen med att ha den oberoende variabeln sist är att man riskerar att få en lägre svarsfrekvens eftersom det finns de som tröttnar på enkäten eller inte har tid att svara på hela och den sista delen är då den delen som har störst risk att inte bli besvarad. För att undvika att överrumpla respondenterna med dessa personliga frågor hade de kunnat sättas i mitten av enkäten istället, men detta hade fungerat dåligt eftersom mer än hälften av enkäten utgjordes av de olika attityderna som kändes logiskt att ha tillsammans. Däremot hade man kunnat ha denna del näst sist, innan frågorna om den faktiska konsumtionen. Detta hade mycket väl kunnat fungera men då rubrikerna sattes kändes det mer logiskt att ha den sist därför att rubriken annars hade fått vara något som avslöjade frågorna som klassmarkörer. För att minska kopplingen till tankar om den egna klasstillhörigheten, och på så sätt öka ärligheten i svaren, sattes istället rubriken ”övriga frågor”. Denna rubrik passar dock bäst längst bak i enkäten och avvägningen som gjordes var att det på grund av enkätens längd inte var lika stor risk att respondenterna skulle tröttna som det hade varit i en längre undersökning. Av denna anledning sattes denna kategori i slutet på enkäten.

Enkäten blev sammanlagt två A4-sidor, vilket skrevs ut på ett pappersblad. Vid utformningen av enkäten togs många steg för att se till att enkäten skulle få plats på ett pappersblad, då det antogs att det skulle ha en väldigt negativ inverkan på svarsfrekvensen om man kom med ett häfte jämfört med ett ensamt pappersblad. Många frågor som hade kunnat vara relevanta för analysen ströks av denna anledning. Dessutom gjordes en aspekt av frågorna, nämligen rankningen av hur viktiga de olika attityderna var för den bild respondenten hade av ekologisk mat, något sämre på grund av platsbrist. Istället för att man rankade varje uttalande individuellt så kopplades flera frågor samman. De tre rubrikerna som nämndes ovan fick enbart en rankning vardera. Två frågor som ansågs vara extra viktiga och svåra att klumpa samman med någon annan fråga, miljöfrågan och djurens rätt, fick behålla sin egen rankning. Detta var inte ett beslut som fattades för att förbättra

enkätundersökningens resultat i sig, utan snarare ett av många steg som togs för att garantera en hög svarsfrekvens. Eftersom alternativet hade varit att ta bort flera andra frågor ansågs detta vara den bästa lösningen, inte för att den innebar den största vinsten utan för att den innebar den minsta förlusten. Detta problem hänger ihop med den resursbrist som följer av den akademiska nivån som denna uppsats skrivs på, och behovet att få ihop många enkäter på kort tid.

Insamlingsmetod

Enkäten delades ut under två veckor i början av november 2012. Den delades ut personligen och samlades in vid samma tillfälle som den delades ut. Anledningen till att denna metod användes var för att se till att det kunde samlas in en stor mängd enkäter på den tidsrymd som fanns tillgänglig. Att dela ut enkäter och stanna tills man får tillbaka dem innebär, i de fall det är möjligt, i regel en ökad svarsfrekvens. Det har också fördelen att man kan veta exakt när man har fått in alla man kommer få in och att man därför kan hålla datainsamlingen inom en väldigt bestämd tidsram, i jämförelse med om respondenterna skall fylla i enkäten och därefter skicka den antingen med post eller över internet, vilket de givetvis själva bestämmer när de gör. Nackdelen är att man inte får tillgång till de svarande som inte har tid att fylla i enkäten vid just det tillfälle man delar ut den. Det ställer alltså höga krav på att enkäten delas ut på en plats där de flesta har åtskilliga minuter att undvara, annars riskerar vinsten i antal respondenter förvandlas till en förlust (Eliasson 2006, s 29).

Ursprungligen var planen att dela ut enkäten ombord på tåg. Enkäten utformades för att det skulle kunna gå att fylla i den under en tågresan mellan Malmö och Lund. Eftersom tågresenärer har en viss bestämd restid ansågs det vara fördelaktigt att dela ut till dem, eftersom risken att någon inte skulle ha tid att svara försvinner helt. Dessutom kan det inte sägas att det är en specifik grupp som åker tåg, även om vissa grupper är överrepresenterade kan det inte sägas att tåget exklusivt ”tillhör” en specifik grupp på samma sätt som en skolmatsal tillhör skolans elever, eller andra liknande platser där människor uppehåller sig en längre tid, och som därför skulle ha kunnat leverera respondenter som hade tid att fylla i enkäten. Tågen valdes därför eftersom det enda som krävs för att få tillträde dit är en betald biljett, en biljett som man kan få utan några andra krav på grupptillhörighet.

Tyvärr gick inte denna idé att genomföra eftersom det inte gick att få det tillstånd som krävdes för att få genomföra undersökningen på tågen. Istället användes vänthallen på tågstationen i Lund, en plats som lockar ungefär samma grupp människor som tågen själva, men som har nackdelen att man inte kan förutse hur lång tid i förväg en person bestämmer sig för att bege sig dit för att vänta på tåget. Det blir därför en ökad risk för att respondenterna inte ska ha tid att svara, och därmed en ökad risk för bortfall, och lägre antal respondenter. Dessutom är det bara en väldigt liten del av alla tågresenärer som någonsin beger sig till vänthallen, vilket innebär att genomströmningen av

människor är lägre än på en tåglinje, även det en potentiell orsak till ett lägre antal respondenter än om man delat ut ombord tågen. Samtidigt kvarstod många av fördelarna som tåget hade och det ansågs vara en tillräckligt fungerande lösning för att användas. Valet av just denna plats var dock till stor del på grund av nödvändighet, och ledde antagligen till en lägre svarsfrekvens och ett lägre totalt antal tillfrågade.

Sammanfattningsvis användes en kvantitativ ansats för att samla in det empiriska underlaget för denna uppsats. En enkät sammanställdes som hämtade frågor från Bourdieus "Distinktion" och Hughner, McDonagh et. al. "Who are organic food consumers?". Enkäten delades ut under två veckor i vänthallen på Lunds Centralstation och samlades in i anknytning till utdelandet. Efter genomförd datainsamling matades enkätens resultat in i en databas i SPSS och analyserades, vilket beskrivs mer ingående i nästa avsnitt.

Resultat

Beskrivning av urvalet

I studien tillfrågades 314 personer, varav 196 lämnade in ifyllda enkäter. Av de återstående uppgav 63 att de inte hade tid att fylla i, 20 att de inte orkade, 6 valde att inte fylla i efter att de fått reda på att de handlade om ekologisk mat och 29 uppgav ingen orsak. 31 personer blev tillfrågade mer än en gång, och tackade nej efterföljande gånger, dessa räknas bara en gång i antalet tillfrågade. Mycket av bortfallet orsakades sannolikt av brister i metoden, närmare bestämt att enkäten delades ut på en tågstation och att det inte fanns möjlighet att behålla den och lämna in den vid ett senare tillfälle. Detta gjorde att många inte hade möjlighet att svara eftersom deras tåg snart skulle gå. De som uppgav att de inte orkade var företrädesvis tillfrågade på morgonen, men det är möjligt att de haft andra orsaker än trötthet för att inte svara.

Vad som är mer intressant är de 6 personer som valde att inte svara på grund av enkätens ämne. Närmare bestämt förklarade de att de inte var rätt personer att fråga eftersom de inte var positivt inställda till ekologisk mat. Svaret på detta blev alltid att det inte stämde och att målet var att få en så representativ bild som möjligt. 6 personer valde att trots detta svar tacka nej till enkäten, men några som reagerat på samma sätt lät sig övertalas. Hur många det var har dock inte dokumenterats, men det rör sig inte om fler än de 6 som tackade nej. Det går inte heller att veta hur många av de som inte uppgav någon anledning för sitt nekande som haft denna anledning men detta är den anledning för bortfall som mest konkret visar att det finns en snedfördelning i urvalet, vilket gör att man kan anta att den attityd som visas i undersökningen är något mer positiv än den faktiska attityden.

Av respondenterna var 110 kvinnor och 85 män (1 missing), vilket innebär en viss överrepresentation av kvinnor. Medelåldern var 35 (SD = 17,8) och medianåldern var 28. På ett histogram framgår det att det är de äldsta och framför allt de yngsta som är överrepresenterade, med en topp 17-30 och en betydligt mindre 55-76. Den yngsta respondenten var 15 och den äldsta 76. Till stor del kan denna övervikt sannolikt förklaras av att det i dessa åldersgrupper man finner studenter och pensionärer, två grupper som förväntades bli överrepresenterade på grund av metoden, eftersom de har större möjlighet att tillbringa tid på offentliga platser. Den extrema överrepresentationen av den yngre gruppen, vilken indikeras av medianens låga position i förhållande till medelåldern, beror sannolikt på valet att dela ut på en tågstation, eftersom bilägandet är lägre i yngre grupper än de mer beroende av tågtrafik än de som är äldre.

Just bilägandet är av allt att döma en viktig faktor, av respondenterna var det bara 84 (42,9%) som uppgav att de ägde en bil. Motsvarande siffra enligt SCB för åren 2004-2005 var 85,7% (SCB 2012c). Det ska dock noteras att SCB frågade efter tillgång till bil medan det i denna enkät frågades efter ägande av bil, vilket sannolikt gör en fundamental skillnad för många yngre respondenter som kanske har tillgång till en förälders bil utan att för den sakens skull äga den. Men det kan likväl konstateras att det är en väldigt grov underrepresentation som antagligen inte kan förklaras helt av skillnader i hur frågan ställdes.

34,2% av respondenterna uppgav att de var singel, följt av ungefär lika stor andel som sade att de var antingen i ett förhållande (20,4%), sambo (20,9%) eller gifta (21,9%). 2 respondenter uppgav att de var änka eller änklings.

6,6% av respondenterna hade enbart grundskoleexamen, 40,8% Gymnasium, 1,5% Kvalificerad Yrkesutbildning, 14,3% hade högskoleexamen och 33,7% hade universitetsexamen (3,1% missing). Den höga siffran på gymnasium utgörs till stor del av studerande vid universitetet som ännu inte avslutat sina studier. Detta innebär att det är en överrepresentation av högskole- och universitetsstudenter och en väldig underrepresentation av KY

Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att chansen att bli vald sannolikt inte var lika för alla grupper. Chansen att bli tillfrågad ökade sannolikt av följande faktorer: Att bo i Skåne, framför allt i Lund, att inte äga en bil, att vara yngre än 30, att ha en universitets eller högskoleutbildning eller vara student vid universitet eller högskola, och i viss mån att vara kvinna. Chansen att bli tillfrågad minskade sannolikt av följande: Att bo utanför Skåne, att äga en bil, att vara mellan 30 och 55 eller äldre än 76, att ha ett yrke som enbart kräver gymnasie- eller grundskolekompetens, och i viss mån att vara man. Dessutom minskade chansen att faktiskt svara om man blivit tillfrågad främst av tidsbrist eller trötthet, men även om man hade en negativ inställning till ekologisk mat.

Klassfördelningen var relativt jämn, men med en underrepresentation av lägre klasser och överrepresentation av överklass. Det interna bortfallet var väldigt högt, mellan en fjärdedel och en tredjedel, på de flesta av de klassrelaterade frågorna. 24,1% uppskattades tillhöra underklass, 22,4% medelklass och 29,6% överklass. 24% kunde inte tilldelas någon klass alls. Underklassen innehöll även fler yngre med okvalificerade arbeten. Medelåldern var 31 år (SD 15) hos underklassen, 36 år (SD 17) hos medelklassen och 43 år (SD 16) hos överklassen, vilket illustrerar att vilken klasstillhörighet man tilldelades till viss del påverkades av åldern, med ålder kommer både högre ekonomiska inkomster och högre utbildning. Att tillhöra överklassen är inte heller likställt med att tillhöra vad Bourdieu kallar den dominanta klassen, utan bara att tillhöra de grupper som Bourdieu menar har störst sannolikhet att tillhöra den dominanta klassen, det vill säga de högutbildade (minst femårig universitetsutbildning) och de högavlönade (minst 30000 per månad och vuxen i hushållet).

Det kan konstateras att snedfördelning förekommit inom urvalet på flera punkter. Dock är skadan av detta begränsad då jämförelser sker mellan grupper på urval av just de faktorer som snedfördelats, och inga uttalanden kommer således att göras om befolkningen i sin helhet på basis av denna undersökning. Samtidigt kan man spekulera kring möjligheten att det även inom de grupper som jämförts blivit en viss snedfördelning så att det är de mest positivt inställda individerna som deltagit i högre grad än mer negativt inställda. Det finns ett konstaterat bortfall av de mest negativa redan som det är, och man kan dessutom spekulera kring möjligheten att valet att ta tåget i sig är en miljömedveten handling och att de som är mest negativa därför haft en lägre chans att bli valda. Detta är dock omöjligt att uttala sig om utifrån den tillgängliga empirin, men det man kan konstatera att urvalsmetoden har brister som tyvärr var nödvändiga för genomförbarheten.

Med detta konstaterande kan man gå vidare till en analys av själva resultaten.

Reliabilitet och validitet

Det första steget är att undersöka om enkätens resultat kan anses vara trovärdigt, det vill säga ha en hög reliabilitet och validitet. I enkätens begränsade utrymme fanns det inte möjlighet att ha med hur många kontrollvariabler som helst men några fanns likväl med. Dessutom kommer den interna korrelationen inom de olika

index som ska användas till analysen att kontrolleras.

Det grundläggande index som används i analysen är en sammanslagning av samtliga

Tabell 2: Korelation mellan index- och självuppskattning av attityden gentemot ekologisk mat

		Index över attityden	Självuppskattning av attityden
Index över attityden	Pearson Correlation	1	,439**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	173	173
Självuppskattning av attityden	Pearson Correlation	,439**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	173	192

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

positiva och negativa påståenden viktad efter respondenternas egna värdering av hur viktiga de olika påståendena är. Skalan går från minus fem (väldigt negativ) till plus fem (väldigt positiv). Som en kontroll ombads respondenterna även att besvara frågan om hur deras attityd gentemot ekologisk mat var överlag. Som framgår av tabell 2 fanns det en stark korrelation mellan resultatet av uttalandena och den självuppskattade attityden, vilket ger en indikation på att detta index faktiskt mäter attityden gentemot ekologisk mat. I tabell 3 visas en regressionsanalys mellan detta attitydindex och index över det faktiska handlandet. Än en gång framstår ett starkt samband och ett R²-värde på 0.266, vilket innebär att attityden förklarar ungefär en fjärdedel av variationen inom handlandet. Detta är helt i linje med tidigare forskning. Man kan anta att korrelationen inte hade varit så stark om reliabiliteten eller validiteten hade varit bristfällig, eftersom sannolikheten att de båda mätt fel på ett sätt som ändå leder till en sådan korrelation är väldigt små. Det kan med andra ord sägas att dessa tester tyder på att såväl attitydindex som indexet över det faktiska handlandet har en god reliabilitet såväl som validitet.

I nästa steg gjordes en frekvensanalys av svaren på de olika uttalanden som indexet baserats på. Utifrån detta delades de in i tre grupper, en grupp där det ansågs finnas en överväldigande enighet om huruvida uttalandet stämde eller ej (Grupp 1). En grupp där den överväldigande majoriteten höll med varandra, men där det fanns en relativt stor grupp, minst 10%, som svarat det motsatta mot majoriteten (Grupp 2), och en sista grupp där fördelningen mellan ”stämmer” och ”stämmer inte” var ungefär lika stor (Grupp 3). Andelen som svarade ”vet ej” varierade inom och mellan grupperna och det togs ingen särskild hänsyn till denna i indelningen, utan enbart balansen mellan ”stämmer” och ”stämmer inte”.

Tabell 3: Regressionsanalys av Index över attityden till ekologisk mat och index över konsumtionen av ekologisk mat

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	2,132	,115		18,509	,000
Index över attityden till ekologisk mat	,470	,060	,516	7,765	,000

a. Dependent Variable: Index över Handlande R Square = ,266

Grundantagandet bakom denna indelning var att Grupp 1 var frågor där det fanns mycket kunskap bland respondenterna, och en ensidig ”sanning” (verklig eller upplevd) som de flesta kände till och höll med om, till exempel hamnade uttalandet ”Ekologisk mat är i regel bättre för miljön” i denna kategori. Grupp 2 var frågor där det fanns en viss kunskap men där det inte var lika säkert vad som stämmer, medan det i grupp 3 antogs att det antingen inte fanns någon kunskap, eller att det var mer subjektiva frågor. Antagandet i grupp 3 var att de flesta som svarade inte hade en klar åsikt i frågan

innan den ställdes, och att man därför fick avgöra sin åsikt på plats. Grupp 3 blir då extra viktig för frågeställningen eftersom det är där respondenterna kunde ge utlopp för eventuella andra anledningar man har att gilla eller ogilla ekologisk mat, utöver de logiska som representeras av attityderna själva. Eftersom denna uppsats har som mål att undersöka just dessa potentiella bakomliggande orsaker blir grupp 3 väldigt viktig för frågeställningen.

I nästa steg kontrollerades den interna korrelationen inom de tre grupperna, målet var att se vilka variabler som samvarierade. Uttalandena i sig hör inte ihop med varandra i mer än att alla handlar om ekologisk mat. Om utgångspunkten är att man baserat sin åsikt på de erfarenheter man haft av ekologisk mat, eller de artiklar man läst om ekologisk mat, eller något annat sätt man fått information om det, så bör det vara helt olika erfarenheter eller artiklar som berör dessa olika teman. Man skulle kunna anta att chansen att ha en positiv eller negativ erfarenhet är relativt slumpmässig och lika för alla i populationen. Om det finns en korrelation skulle det med andra ord vara ett tecken på att andra faktorer än bara de erfarenheter en person haft spelat in i attityden. Till exempel, om attityden att det inte finns tillräckligt många alternativ för ekologisk mat korrelerar med attityden att det inte går att lita på de organisationer som delar ut märkena, är det osannolikt att det beror på att möjligheten att känna till fusk inom ekologiska organisationer ökar om man tycker att det finns för få alternativ.

Tabell 4: Korstabellanalys av de attityder som ingår i Grupp 3

		GodareOrdning	SkadadOmvänd	SmakerOmvänd	TillitOmvänd
GodareOrdning	Pearson Correlation	1	-,136	,017	,102
	Sig. (2-tailed)		,059	,818	,159
	N	195	195	193	192
SkadadOmvänd	Pearson Correlation	-,136	1	,161*	,217**
	Sig. (2-tailed)	,059		,026	,002
	N	195	195	193	192
SmakerOmvänd	Pearson Correlation	,017	,161*	1	,263**
	Sig. (2-tailed)	,818	,026		,000
	N	193	193	194	193
TillitOmvänd	Pearson Correlation	,102	,217**	,263**	1
	Sig. (2-tailed)	,159	,002	,000	
	N	192	192	193	193

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Förklaringen som istället används i denna uppsats är att respondenten gör ett antagande baserat på sin grundläggande attityd gentemot ekologisk mat. Eftersom frågorna i grupp 3 delar respondenterna relativt jämnt kan man anta att det inte finns något svar som anses stämma mer än något annat. Respondenterna tvingas därför göra antaganden om huruvida uttalandet stämmer eller

ej. Och utan några pålitliga fakta kan man anta att de som redan är negativa till ekologisk mat kommer vara mer benägna att anta att ett negativt uttalande stämmer (och att ett positivt inte stämmer) medan de som redan är positiva kommer att ha motsatt benägenhet. Även om det givetvis finns de som kommer att basera sitt uttalande på annat, eventuella kunskaper de har på ämnet eller personliga erfarenheter, så kommer alltså detta sannolikt inte leda till en korrelation eftersom det är så olika teman som det handlar om.

Den interna korrelationen inom ”Grupp 3” syns i tabell 4. De tre variablerna ”Tillit”, (det vill säga om man kan lita på de organisationer som delar ut märkningarna) ”Skadad” (det vill säga om ekologisk mat i regel är mer skadad än motsvarande icke-ekologisk produkt) och ”Smaker” (det vill säga om ekologisk mat finns i för få smaker jämfört med motsvarande icke-ekologisk produkt) korrelerar alla med varandra. Samtidigt finns det ingen särskild korrelation med den sista, om ekologisk mat är godare. En möjlig tolkning är, utifrån föregående stycke, att man i de tre negativa variablerna har gjort ett antagande baserat på sin attityd, medan man i den positiva, ekologisk mat är godare, som dessutom är en fråga man lätt kan besvara utifrån egna erfarenheter, baserat på de smakupplevelser man tidigare haft. Utifrån denna tolkning kan man också förklara varför korrelationen mellan tillit och smaker är extra stor, dessa två variabler var nämligen efter varandra i enkäten, under rubriken ”Nackdelar med ekologisk mat”, och därför är det sannolikt att den som svarat utifrån sin tidigare negativa attityd i den ena av dessa frågor även gjort det i den andra, medan den tredje korrelerade variabeln låg separat under rubriken ”Hälsoeffekter av ekologisk mat”. Slutsatsen är att detta resultat stödjer tolkningen som gjorts ovan, och att det är möjligt att slå ihop de tre korrelerade variablerna till ett index, vilket kan anses mäta respondentens grundläggande attityd till ekologisk mat.

I Grupp 2 fanns endast korrelation mellan två variabler, de som ansåg att ekologisk mat var bättre för den lokala ekonomin tenderade även att tycka att ekologisk mat är nyttigare. Även detta är två variabler som inte egentligen har någonting att göra med varandra, men det är samtidigt svårare att dra samma slutsats i denna grupp som i grupp 3, och framför allt går det inte att slå ihop dessa två variabler till ett index. I grupp 1 var korrelationen ännu lägre, endast en korrelation fanns trots att grupp ett innehöll fler variabler än de andra grupperna. Denna korrelation var mellan att ekologisk mat är bättre för miljön och att ekologisk mat innehåller färre gifter. Dessa två variabler hänger dessutom samman eftersom gifterna är en stor del av miljöpåverkan. Vi kan alltså konstatera att korrelationen mellan variablerna avtog, från att vara väldigt stark och mellan flera variabler i grupp 3, till att vara något svagare och mellan två variabler i grupp 2, till att vara väldigt svag och endast mellan två väldigt logiskt relaterade variabler i grupp 1. Detta innebär ett ytterligare stöd för

antagandet att variablerna i grupp 3 mäter en bakomliggande attityd snarare än personliga erfarenheter.

I detta skede kan det alltså konstateras att allt tyder på att validiteten och reliabiliteten för de olika index som används är god. Dessutom kan det konstateras att ett index kunde göras som mäter attityden i de frågor där den bakomliggande inställningen till ekologisk mat, exempelvis på grund av grupptillhörighet, kan få ett större utlopp. Med detta gjort har vi alla de redskap som krävs för att gå vidare med en analys av hur dessa varierar mellan olika grupper.

Resultat relevanta för hypotesen

Nästa steg var att kontrollera de index som har gjorts gentemot de oberoende variabler som använts. Detta har gjorts på två sätt, inledningsvis med hjälp av medelvärdesanalys, för att avgöra vilka faktorer som kan ha en påverkan, och därefter med hjälp av multipel regressionsanalys, för att få en djupare förståelse för hur de variabler som ansetts vara relevanta påverkade varandra.

Tyvärr föll många av de oberoende variablerna bort redan i steg ett, det var mycket svårt att etablera någon form av signifikanta och entydiga skillnader i medelvärde på de index som etablerades. I den totala attityden fanns det en signifikant könsskillnad men denna försvann när man enbart såg till index av attityderna i grupp 3. Det fanns ingen skillnad mellan inkomst nivå, vare sig hushållets inkomst eller den enskildes inkomst, men detta kan bero på att studerande har en väldigt låg inkomst men samtidigt kan tillhöra alla möjliga samhällsklasser och identifiera sig med den framtida yrkesgrupp som man utbildar sig till. Men även vad gällde utbildningsnivå (och även då de studerande som uppgivit universitetsstuderande som sysselsättning räknades som universitetsutbildade) kunde inga signifikanta skillnader upptäckas. Inte heller hade föräldrarnas klasstillhörighet någon signifikant påverkan. Ej heller hur många tekniska statusprylar man ägde hade någon påverkan.

Med hjälp av de valida och reliabla index som gjordes kunde det alltså inte etableras några korrelationer, även om en könsskillnad fanns i den totala attityden kunde det inte härledas någon signifikant koppling vare sig till de attityder i grupp 3, det vill säga de som antas vara mest subjektiva, eller med det faktiska handlandet. Vad gällde åldern fanns det en koppling till handlandet men inte till någon av attityderna. Däremot blev kopplingen mellan kön och handlande signifikant när åldern och inkomsten konstanthölls. R2-värdet var här 0,086, vilket alltså innebär att det inte förklarar en särskilt stor del av handlandet.

Tabell 5: Korstabell av variablerna Har kontorsyrke inom privat sektor och Håller med om fler än två attityder som används som anledning för att inte handla ekologisk mat

		Håller med om fler än två attityder som används som anledningar för att inte handla ekologisk mat.		Total
		Nej	Ja	
Har ett kontorsyrke inom privat sektor	Nej	Count 83 70,9%	34 29,1%	117 100,0%
	Ja	Count 13 46,4%	15 53,6%	28 100,0%
Total		Count 96 66,2%	49 33,8%	145 100,0%

Tabell 6: Chi-Square Signifikanstest för Tabell 5

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	6,067 ^a	1	,014		
Continuity Correction ^b	5,021	1	,025		
Likelihood Ratio	5,798	1	,016		
Fisher's Exact Test				,025	,014
Linear-by-Linear Association	6,025	1	,014		
N of Valid Cases	145				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,46.

b. Computed only for a 2x2 table

Det enda resultat som kunde hittas som tyder på någonting relevant för frågeställningen är en korstabellanalys av hur många som hållit med om de olika negativa attityderna. Vi kan då se att ungefär en tredjedel av samtliga grupper har hållit med om fler än två av de negativa uttalandena. Men för de som har kontors- eller administrativa yrken inom privat sektor har en väsentligt högre andel, 53%, hållit med om fler än två negativa uttalanden. Detta kan ses som extra intressant

eftersom tre av de fem negativa uttalandena hamnat i grupp 3 och utgör basis för index över frågor

Tabell 7: Medelvärdesanalys av handlande, och tre olika index över attityden till ekologisk mat, utifrån oberoende variabel "Har ett kontorsyrke inom privat sektor"

Har ett kontorsyrke inom privat sektor		Handlande	Totala attityden	Attityden i "Grupp 3"	Negativa attityden
Nej	Mean	2,8503	1,4120	-,1768	-,0429
	N	118	135	115	112
	Std. Deviation	1,21294	1,46924	1,99283	,91409
	Median	2,6667	1,4857	,0000	,1000
Ja	Mean	2,9540	,9593	-,8161	-,9714
	N	29	27	29	28
	Std. Deviation	1,38508	1,34638	2,26531	,99979
	Median	3,0000	,8429	-1,0000	-1,0000
Total	Mean	2,8707	1,3194	-,3056	-,2286
	N	147	132	144	140
	Std. Deviation	1,24444	1,45135	2,05839	,95997
	Median	3,0000	1,2714	,0000	,0000

där det inte finns konsensus. Vi kan också se ett lägre medelvärde för gruppen affärsvärlden i denna kategori, men dock inte tillräckligt för att skillnaden skall anses vara signifikant. Däremot är skillnaden i korstabellen signifikant, men endast när kategorier slagits samman till en 2x2-korstabel, som i Tabell 5. De övriga yrkesgrupperna hade dock resultat som liknade varandra, med den högsta andelen ja (40%) hos de med tekniska yrken och den lägsta (16%) hos de med okvalificerade yrken. Det kan därför anses vara försvarbart att slå ihop dessa yrken till en kategori.

Inom kategorin som har kontorsyrken inom administrativ sektor ingår följande svar: Chef, Ekonom, Exporthanterare, Konsult, Manager, Marketing Communications Manager, Marknadsansvarig, Marknadsassistent, Produktchef, Projektledare, Revisor, Software Manager, VD och

Tabell 8: Regressionsanalys av Attityden i Grupp 3- attityderna, med inkomst, kön, ålder och kontorsyrke inom privat sektor som oberoende variabler

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	5,182	,552		9,388	,000
	Har ett kontorsyrke inom privat sektor	-,824	,494	-,159	-1,667	,098
	Hushållets genomsnittliga inkomst per vuxen	4,703E-005	,000	,208	2,051	,043
	Man	-,183	,397	-,044	-,461	,646
	Ålder	-,026	,012	-,214	-2,136	,035

a. Dependent Variable: DebattAttityd2

Verksamhetsutvecklare.

Vid medelvärdesanalysen i Tabell 7 illustreras att attityden är genomgående mer negativ i gruppen i den privata sektorn. Ingen av skillnaderna statistiskt signifikant och går heller inte igenom ett ANOVA-test. Värdet av detta test är därför väldigt begränsat, men tillsammans med den statistiskt signifikanta korstabellanalysen ovan kan den ändå ge en fingervisning om att medelvärdesanalysen i varje fall inte talar emot det resultat som den senare visar.

Likaså i den multipla regressionsanalysen i Tabell 8 ser vi att kontorsyrken inte riktigt blir signifikant, men samtidigt tar bort könspåverkan som signifikant variabel. Det är samtidigt så att variabeln i sig inte blir signifikant här heller, vilket begränsar dess värde. Både inkomsten och åldern framstår som signifikanta oberoende variabler, även då de konstanthålls mot varandra, något som inte hände vid regressionsanalysen där bara ålder och inkomst kontrollerades. Inkomsten har dessutom en positiv inverkan till skillnad från de andra, det är alltså de med lägre inkomst som är mer negativa medan de andra faktorerna, att vara man, gammal och ha ett chefsjobb, leder till högre inkomst och en mer negativ attityd. Denna trekant av korrelationer kan vara anledningen till den tveksamma signifikansen. Det kan också noteras att könets signifikans försvinner helt i denna multipla regressionsanalys, vilket i varje fall tyder på att männens överdrivna negativitet kan förklaras av de andra variablerna, exempelvis på en överrepresentation inom chefsyrkena. Det är samtidigt så att dessa chefsyrken inte får någon signifikans i denna regressionsanalys vilket gör det väldigt spekulativt att dra några vidare slutsatser om detta.

Som sammanfattning av resultatet kan man konstatera att urvalsmetoden har lett till en viss snedfördelning, vilken framför allt drabbat just de kategorier som kontrollerades som oberoende variabler. Det är samtidigt möjligt att en snedfördelning ägt rum som inte kan mätas, nämligen att de som är mer miljömedvetna och miljöintresserade kan ha haft en större chans att bli utvalda. Vad gäller reliabiliteten och validiteten kan det konstateras att de tester för denna som fanns i enkäten alla tyder på att både reliabilitet och validitet är god. Samtidigt var det på grund av enkätens omfattning inte möjligt att kontrollera allt och man får nöja sig med att konstatera att det inte finns något som tyder på en låg reliabilitet eller validitet. I kontroller mellan oberoende och beroende variabler kunde väldigt få statistiskt signifikanta skillnader hittas. Kvinnor var mer benägna att vara positiva än män, och yngre var mer benägna att vara positiva än äldre. Skillnaderna var dock små och blev svagare mellan könen, och försvann mellan åldrarna, när enbart ”grupp 3”-index mättes.

En statistiskt signifikant tendens för företagsledare och andra arbetande inom privat sektor är mer negativa än andra kunde hittas genom korstabellanalys, och liknande tendenser, dock ej signifikanta, kunde hittas i medelvärdesanalys av de olika index som användes, samt i multipel

regressionsanalys då inkomst, kön och ålder konstanthölls.

Diskussion

Det finns flera sätt att tolka detta resultat. I ett första steg kommer resultatet att tas för givet och diskuteras utifrån hypoteserna för att se hur hypotesernas sannolikhet påverkas av resultatet.

Därefter kommer olika aspekter som skadar resultatets trovärdighet att tas upp, och slutligen, innan en slutsats dras, kommer alternativa förklaringar att tas upp.

Hypotes 1: *Den ekologiska konsumtionen är överrepresenterad i en viss samhällsklass*

Det finns ingenting i det insamlade materialet som tyder på att det finns en viss samhällsklass som är överrepresenterad som konsumenter av ekologisk mat. Oavsett vilken kategori man kontrollerade för kunde det inte hittas någon som stack ut som extra positiv eller hade en extra hög konsumtion.

Samtidigt kommer problemet med hur frågorna om konsumtionen ställdes, vilket gör det svårt att säga hur stor andel av de konsumerade produkterna som de olika grupperna konsumerade. Man kan bara konstatera att det ekologiska handlandet förekommer inom alla grupper, och att man har ungefär samma attityd till det.

Hypotes 2: *Att en samhällsklass är överrepresenterad leder till en negativ motreaktion i en eller flera andra samhällsklasser*

Som en följd av att den första hypotesen saknade stöd kan den inledande delen av denna hypotes inte heller stödjas. Däremot kunde man hitta en negativ reaktion inom gruppen företagsledare och kontrorsanställda inom privat sektor, en kategori som så gott som enbart innehöll jobb med någon form av chefsposition. Detta skulle kunna tolkas som en motreaktion från en grupp med hög status, som en följd av att någonting har anammats av andra grupper som man inte vill kopplas till. Detta ligger i väldigt hög grad i linje med Bourdieus beskrivning av klassdynamiken som ett sätt att markera dominans över andra grupper, snarare än Bergers & Heaths fokus på differentiering mellan grupper som inte nödvändigtvis behöver stå i en given hierarki, även om även de självklart tar upp samma mekanik som Bourdieu som en av många möjliga sätt för en grupp att differentiera sig från en annan.

Man skulle alltså kunna tolka resultatet som ett tecken på att denna process håller på att ske med hänseende på ekologisk mat, att en grupp som anser sig vara dominant förkastar någonting för att de lägre grupperna har tagit det till sig. Detta ligger i viss del inom ramen för hypotesen och därmed kan det ses som en viss bekräftelse av det resultat som hypotesen förutsåg.

En viktig skillnad är att det i detta fall rör sig om en viss grupp som är mot medan de andra är mer

positiva till det. Det talar med andra ord emot att detta skulle kunna förklara att det finns någon form av tak för hur stor andel av maten som kan vara ekologisk. Gruppen kontorsarbetare inom privat sektor är förvisso kapitalstark och står därmed sannolikt för en större del av Sveriges matkonsumtion än de står för Sveriges befolkning i procent. Men de kan rimligtvis inte utgöra en såpass stor andel att de skulle kunna förklara att den ekologiska konsumtionen stannar på den låga nivå som den gör, det skulle kräva att de utgjorde ungefär 90% av Sveriges livsmedelsmarknad. Utan att ha någon tillgänglig empiri över hur stor del de faktiskt utgör kan man åtminstone konstatera att man inte direkt kan anta att en sådan siffra skulle vara den korrekta. Med andra ord går det inte att förklara, eller kasta ljus över, det problem som ligger bakom hypoteserna med hjälp av de teorier om socialt handlande som använts i denna uppsats.

Även om denna hypotes delvis kan få stöd av empirin kan man alltså konstatera att det förmodligen inte är en viss samhällsgrupp som står för merparten av det ekologiska handlandet, utan att det istället är fördelat över flera olika grupper. Det skulle därför kunna vara högst möjligt, baserat på de teorier som använts här, att den ekologiska konsumtionen i Sverige fortsätter att öka framöver. Om ökningen även framöver avtar på det sätt som den verkade utifrån SCBs statistik kan det sannolikt inte förklaras av de processer för gruppdifferentiering som utgjort den teoretiska basen i denna uppsats.

Felrepresentation i urvalet

En annan möjlighet till att det empiriska resultatet blivit som det är är att tågresande korrelerar mycket starkare med attityd till, och konsumtion av, ekologisk mat än vad några av de uppmätta oberoende variablerna gör. Om så är fallet skulle detta förklara varför de olika grupperna var så lika varandra i sin attityd. Att de privatanställda var mer negativa skulle kunna bero på att många av dem åker tåg i tjänsten och därför har fler negativa röster representerats i den kategorin än i de andra kategorierna som kanske i lägre utsträckning behöver resa i tjänsten.

Det är sannolikt att denna effekt har skett i någon form, åtminstone snedfördelningen utan att uttala sig om vem som oftast tvingas åka tåg i tjänsten, och att skillnaderna mellan olika grupper som en följd av detta har blivit mindre. Men det är omöjligt att uttala sig om i vilken grad detta har hänt, och därför är det svårt att kunna nå någon slutsats om detta. Men det är viktigt att betona att de resultat som empirin nått fram till är högst osäkra, just eftersom det är så svårt att dra någon slutsats. Det scenario som målades upp i föregående stycke kan mycket väl stämma, men det kan också vara så att tågresandet motiveras främst av nödvändighet, eller prisskillnader i jämförelse med bil och flyg, och att det inte har någon särskild korrelation med attityd gentemot ekologisk mat. Osäkerheten gör att det är svårt att dra några starka slutsatser utifrån den empiri som samlats in för

denna uppsats, och att det därför är svårt att uttala sig utan att använda ytterligare empiri med ett mer obundet slumpmässigt urval.

Brist på statistisk signifikans

Det ska även poängteras att den skillnad som hittades inte hade en statistisk signifikans. Det är möjligt att signifikanta resultat hade kunnat hittas i en mer omfattande studie, och utan den snedfördelning som diskuterades ovan, men det är även möjligt att de resultat som hittades hade försvunnit i ett sådant läge. Än en gång innebär detta att det blir svårare att dra slutsatser om den skillnad som hittades. Även om det fanns en statistiskt signifikans på hur många av de avskräckande attityderna man instämde med så var skillnaden inte längre signifikant när index användes, i vilket respondenterna även fått ange hur viktiga olika frågor var för dem. Detta innebär att man kan ifrågasätta vikten av att de instämde i fler negativa frågor. Det fanns inte heller någon indikation på att detta överfördes till en lägre konsumtion.

Slutsats

Det är med andra ord svårt att dra en ensidig slutsats. Om man utgår från vad empirin visade kan man se att det fanns tecken på att en mer dominerande klass fått en motreaktion mot en företeelse som förekommer i de klasser som de anser sig stå ovanför. Samtidigt förklarar detta en mycket liten del av variationen i attityd till och konsumtion av ekologisk mat.

Slutsatsen blir alltså att det finns andra, icke-klassberoende variabler som påverkar den ekologiska konsumtionen. Inom varje grupp fanns det de som var väldigt positiva och de som var väldigt negativa, och vad som skiljer dem åt kunde inte den empiri som insamlades förklara. Även om den mer negativa inställningen i en viss grupp i sig innebär ett hinder mot en total 100%-ig övergång till ekologisk mat så är det knappast det största hindret mot att andelen mat som är ekologisk ökar inom de närmsta åren. Om detta resultat hade kommit från en mer omfattande undersökning med en bättre urvalsmetod hade man därmed kunnat utesluta klass som en viktig faktor för ekologisk mat.

Nu kan man istället bara uttala sig om vart den empiri som insamlats pekar, medan det är svårt att utesluta att klass trots detta har en roll. Det är lika svårt att utesluta att den klasspåverkan som faktiskt hittad inte är ett skensamband.

En slutsats som tveklöst kan dras är att det är viktigt att identifiera andra variabler som påverkar eftersom den del av variationen som kan förklaras av klass- och grupptillhörighet är ytterst liten.

Källförteckning

- Andersen, A.H. (2011) Organic Food and the Plural Moralities of Food Provisioning *Journal of Rural Studies*, vol 27(4) ss. 440-450
- Aneshensel, C. (2002) *Theory Based Data Analysis for the Social Sciences* Thousand Oaks: Pine Forge Press
- Berger, J. & Heath, C. (2007) Where Consumers Diverge from Others: Identity Signaling and Product Domains *Journal of Consumer Research*, vol. 34(2), ss. 121-134
- Berger, J. & Heath, C. (2008) Who drives divergence? Identity signaling, outgroup dissimilarity, and the abandonment of cultural tastes. *Journal of Personality and Social Psychology*, vol 95(3), ss. 593-607
- Bourdieu, P. (1984) *Distinction A social critique of the judgement of taste* Oxford: Routledge
- Eliasson, A. (2006) *Kvantitativ metod från början* Lund: Studentlitteratur
- Engdahl, O. & Larsson, B. (2006) *Sociologiska perspektiv Grundläggande begrepp och teorier* Lund: Studentlitteratur
- Hughner, R.S., McDonagh, P., Prothero, A., Shultz C.J. & Stanton, J. (2007) Who are organic food consumers? A compilation and review of why people purchase organic food *Journal of Consumer Behaviour*, vol 6(2-3) ss. 94–110
- European Commission Directorate-General for Agriculture and Rural Development (2010) *An analysis of the EU organic sector*, [Elektronisk] Bryssel: Europeiska Kommissionen, Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/agriculture>
- KRAV (2011) *Marknadsrapport 2011* [Elektronisk] Uppsala: KRAV Tillgänglig: www.krav.se
- SCB (2012a) *Databas över ekologisk matkonsumtion i miljoner kronor [år 2005, 2008 & 2011]* [Elektronisk] Tillgänglig: www.scb.se
- SCB (2012b) *Databas över matkonsumtion i miljoner kronor [år 2005, 2008 & 2011]* [Elektronisk] Tillgänglig: www.scb.se
- SCB (2012c) *Tillgång till bil, hela befolkningen [år 2004 & 2005]* [Elektronisk] Tillgänglig: www.scb.se

Bilaga 1 – Tabeller

Tabell 9: Medelvärdesanalys av Index över den totala attityden, Index över attityden i oklara frågor (grupp 3) och Index över faktisk konsumtion utifrån utbildningsnivå

Kvalifikationer som krävs för yrket		Index över totala attityden	Index över Grupp 3-attityder	Index över Konsumtionen
Lågkvalificerade yrken (Grund/Gymnasie)	Mean	1,3114	-,2583	2,4500
	N	39	40	40
	Std. Deviation	1,28583	1,98210	1,22544
Medelkvalificerade yrken (Kortare högskola)	Mean	1,2359	-,7642	2,7442
	N	37	41	43
	Std. Deviation	1,77421	2,14119	1,26373
Högkvalificerade yrken (Längre högskola/PhD)	Mean	1,4616	-,0230	3,3103
	N	51	58	58
	Std. Deviation	1,25411	2,04135	1,07036
Total	Mean	1,3497	-,3094	2,8936
	N	127	139	141
	Std. Deviation	1,42529	2,06327	1,22430

Tabell 10: Korrelation mellan antal klassmarkörer och Attityd och konsumtion av ekologisk mat

	Index över Grupp 3-attityder	Index över totala attityden	Index över konsumtionen
Antalklassmarkörer	-,095	-,112	-,094
	,199	,148	,201
	184	169	186

Tabell 11: Regresionsanalys av hushållets inkomst per vuxen, med kontroll för ålder, på index över grupp 3-attityder^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,335	,478		,700	,485
	Hushållets genomsnittliga inkomst per vuxen	3,694E-005	,000	,163	1,800	,074
	Ålder	-,031	,011	-,254	-2,802	,006

a. Dependent Variable: Index över Grupp 3-attityder

Tabell 12: Regresionsanalys av hushållets inkomst per vuxen, med kontroll för ålder, på index över totala attityden till ekologisk mat^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	1,405	,303		4,638	,000
	Hushållets genomsnittliga inkomst per vuxen	1,988E-005	,000	,146	1,532	,128
	Ålder	-,009	,007	-,122	-1,281	,203

a. Dependent Variable: Totala attityden

Tabell 13: Regresionsanalys av hushållets inkomst per vuxen, med kontroll för ålder, på index över konsumtionen av ekologisk mat^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2,234	,288		7,764	,000
	Hushållets genomsnittliga inkomst per vuxen	6,996E-006	,000	,052	,567	,571
	Ålder	,016	,007	,217	2,387	,018

a. Dependent Variable: HandlandeIndex

Tabell 14: Frekvenstabell Kön

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Kvinna	110	56,1	56,4	56,4
	Man	85	43,4	43,6	100,0
	Total	195	99,5	100,0	
Missing	Missing	1	,5		
Total		196	100,0		

Tabell 15: Frekvenstabell Civilstånd

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Singel	67	34,2	34,5	34,5
	I förhållande	40	20,4	20,6	55,2
	Sambo	41	20,9	21,1	76,3
	Gift	43	21,9	22,2	98,5
	Änka/Änkling	2	1,0	1,0	99,5
	Annat	1	,5	,5	100,0
	Total	194	99,0	100,0	
Missing	Missing	2	1,0		
Total		196	100,0		

Tabell 16: Frekvenstabell yrken

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Kontorsjobb privat sektor	30	15,3	20,1	20,1
	Div. Yrken som kräver akademisk utbildning	44	22,4	29,5	49,7
	Okvalificerat arbete	25	12,8	16,8	66,4
	Studerande	16	8,2	10,7	77,2
	Tekniska yrken	10	5,1	6,7	83,9
	Vård	18	9,2	12,1	96,0
	Övrigt	6	3,1	4,0	100,0
	Total	149	76,0	100,0	
Missing	System	47	24,0		
Total		196	100,0		

Tabell 17: Frekvenstabell Bilägande

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Äger en bil	84	42,9	44,2	44,2
	Äger inte en bil	106	54,1	55,8	100,0
	Total	190	96,9	100,0	
Missing	Missing	6	3,1		
Total		196	100,0		

Tabell 18: Medelvärde, Median, SD, SE, Minsta och Högsta värdet samt percentiler för Ålder

		Ålder
N	Valid	189
	Missing	7
Mean		35,57
Std. Error of Mean		1,301
Median		28,00
Std. Deviation		17,888
Minimum		15
Maximum		76
Percentiles	25	21,00
	50	28,00
	75	50,50

Bilaga 2 - Enkäten

Här presenteras enbart frågorna från enkäten. Utöver dessa fanns även en kortare inledning och avslutning vars syfte var att förklara enkätens utformning och syfte, samt tacka för medverkan.

Är du? Kvinna Man Annat Födelseår: 19__ Singel I förhållande
 Sambo Gift
 Änka/-ling _____

Ekologisk mat är i regel bättre för miljön än motsvarande icke-ekologisk produkt Stämmer Stämmer inte Vet ej

Milöpåverkan påverkar min bild av ekologisk mat.... (oavsett om det är positivt eller negativt)
Inte alls Väldigt mycket

Del 1: Hälsoeffekter av ekologisk mat

Ange om följande uttalanden stämmer eller ej:

Ekologisk mat är i regel nyttigare än motsvarande icke-ekologisk produkt Stämmer Stämmer inte Vet ej

Ekologisk mat innehåller i regel färre gifter än motsvarande icke-ekologisk produkt Stämmer Stämmer inte Vet ej

Ekologisk mat är i regel mer skadad av skadedjur, bakterier eller liknande än motsvarande icke-ekologisk produkt Stämmer Stämmer inte Vet ej

Hälsofrågorna ovan påverkar min bild av ekologisk mat... (positivt *eller* negativt)
Inte alls Väldigt mycket

Ekologisk mat är i regel bättre för djuren än motsvarande icke-ekologisk produkt Stämmer Stämmer inte Vet ej

Djurens rätt påverkar min bild av ekologisk mat... (positivt *eller* negativt)
Inte alls Väldigt mycket

Del 2: Fördelar med ekologisk mat

Ange om följande uttalanden stämmer eller ej:

Ekologisk mat är i regel godare än motsvarande icke-ekologisk produkt Stämmer Stämmer inte Vet ej

Ekologisk mat tillverkas i regel på ett mer traditionellt och naturligt sätt än motsvarande icke-ekologisk produkt Stämmer Stämmer inte Vet ej

Det är modernt att köpa ekologisk mat Stämmer Stämmer inte Vet ej

Det finns i regel ett bra ekologiskt alternativ till de flesta icke-ekologiska produkter Stämmer Stämmer inte Vet ej

Ekologisk mat gynnar i regel den lokala ekonomin mer än motsvarande icke-ekologisk produkt Stämmer Stämmer inte Vet ej

Fördelarna ovan påverkar min bild av ekologisk mat... (positivt *eller* negativt)
Inte alls Väldigt mycket

Del 3: Nackdelar med ekologisk mat

Ange om följande uttalanden stämmer eller ej:

Ekologisk mat är i regel för dyr jämfört med motsvarande icke-ekologisk produkt Stämmer Stämmer inte Vet ej

Ekologisk mat finns inte i tillräckligt många smaker och/eller varianter Stämmer Stämmer inte Vet ej

Det går inte att lita på alla organisationer som certifierar ekologisk mat, så det går inte att veta om maten är ekologisk Stämmer Stämmer inte Vet ej

Nackdelarna ovan påverkar min bild av ekologisk mat... (positivt *eller* negativt)
Inte alls Väldigt mycket

Min bild av ekologisk mat är överlag...
Negativ Positiv Vet ej

Del 4: Det ekologiska handlandet

Hur många av de senaste fem gångerna du handlat mat har du valt att köpa ett ekologiskt alternativ till minst en produkt?

0 1 2 3 4 5

Hur många av de senaste fem gångerna du handlat mat har du valt att **inte** köpa ett ekologiskt alternativ till minst en produkt?

0 1 2 3 4 5

(notera att du om du till exempel köpt både ekologiskt kaffe och icke-ekologiska ägg vid samma tillfälle kan detta tillfälle räknas på båda frågorna)

Markera det som stämmer bäst in på dig:

- Jag försöker att inte köpa någon ekologisk mat alls
- Jag har ingenting varken för eller emot ekologisk mat, men köper det nästan aldrig
- Om en matvara är ekologisk eller ej gör ingen skillnad för mig
- Jag köper gärna ekologisk mat, men andra faktorer är viktigare (smak/pris/varumärke mm.)
- Det är viktigare att maten är ekologisk än någon annan faktor (smak/pris/varumärke mm.)
- Jag försöker att enbart köpa ekologisk mat

Del 5: Övriga frågor

Bor du i: Malmö Lund Omkretsen Övriga skåne Övrigt
Vilken stadsdel (om Malmö eller Lund) eller vilken ort? _____

Högsta avslutade studier: Grundskola Gymnasium KY
 Högskola Universitet Ämne: _____

Högsta uppnådda yrke: _____ (Avgör själv vad du tycker var/är "högst")

Ungefärlig sammanlagd inkomst från alla i ditt hushåll: _____ kr (Efter skatt, räkna in bidrag)
Denna inkomst försörjer ___ vuxna och ___ barn

Förälders högsta avslutade studier (av alternativen ovan)

Pappa: _____ Ämne: _____ Högsta yrke: _____
Mamma: _____ Ämne: _____ Högsta yrke: _____

Äger du något av följande:

- En smartphone (Märke: _____)
- En HD-TV
- En dator (O Bärbar O Stationär Märke: _____)
- En bil (Märke: _____)
- En hemmabio. ljudsystem